

Карпюк Аліна Олександрівна,
здобувач вищої освіти 2-го курсу
Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОПІКА НАД МАЙНОМ ОСОБИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Тема опіки над майном особи під час дії воєнного стану в Україні є надзвичайно актуальною, оскільки через воєнні дії, що почались в Україні у фактично у 2014 році та значно посилюються з лютого 2022 року, багато громадян були змушені залишити свої домівки та майно, що вимагає належного юридичного регулювання опіки над ним. Під час воєнного стану звичайний порядок життя та правові норми зазнають значних змін, а опіка над майном стає складнішою через втрату контролю над майном, його пошкодження або знищення, а також через обмежену можливість доступу до нього. Тому дослідження даної теми вимагає комплексного підходу, що охоплює правові, соціальні, економічні аспекти та залучення широкого кола експертів та організацій.

З огляду на воєнний стан, численні вбивства та викрадення громадян України російськими окупантами, встановлення юридичного факту безвісно відсутньої особи в судовому порядку та набуття статусу особи, зниклої безвісти, є важливим та актуальним для рідних такої особи, а також необхідним для ефективного захисту її прав та водночас прав і обов'язків її близьких. Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» визначено, що особою, зниклою безвісти вважається фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місце перебування на момент подання заявником заяви про її розшук [1, с. 61].

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення

національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Особа, яка зникла безвісти в зоні збройного конфлікту під час проходження нею військової служби або за будь-яких інших обставин, що підтверджують факт перебування особи у цій зоні вважається особою, зниклою безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом [1, с. 62].

Правові наслідки визнання особи безвісно відсутньою передбачені в ст. 44 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) і полягають у наступному: 1. На підставі рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою нотаріус за останнім місцем її проживання описує належне їй майно та встановлює над ним опіку. 2. За заявою заінтересованої особи або органу опіки та піклування над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин, опіка може бути встановлена нотаріусом до ухвалення судом рішення про визнання її безвісно відсутньою. 3. Опікун над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або особи, зниклої безвісти за особливих обставин, приймає виконання цивільних обов'язків на її користь, погашає за рахунок її майна борги, управляє цим майном в її інтересах. 4. За заявою заінтересованої особи опікун над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або особи, зниклої безвісти за особливих обставин, надає за рахунок цього майна утримання особам, яких вони за законом зобов'язані утримувати. 5. Опіка над майном припиняється у разі скасування рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою, а також у разі появи особи, зниклої безвісти за особливих обставин [1, с. 63].

На підставі рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою нотаріус за останнім місцем її проживання описує належне їй майно та встановлює над ним опіку (стаття 44 ЦК). На підтвердження цього факту опікуну нотаріусом видається свідоцтво. Нотаріус попереджає опікуна, про кримінальну відповідальність у разі розтрата або приховування майна фізичної особи, визнаної судом безвісно відсутньою, а також про матеріальну відповідальність за заподіяну шкоду. До винесення судом рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою нотаріус, на підставі заяви заінтересованої особи або органу опіки та піклування, за останнім відомим місцем проживання такої особи може здійснити опис належного їй майна, призначити опікуна майна та передати йому майно на зберігання. Складання опису майна, призначення опікунів над цим майном, виключення майна з опису здійснюється за правилами вжиття заходів щодо охорони спадкового майна. Опис майна провадиться за участю опікуна, заінтересованих осіб, якщо вони того бажають, і не менше як

двох свідків. В акті опису мають бути зазначені: дата рішення про визнання особи безвісно відсутньою, заяви заінтересованої особи або органу опіки та піклування; дата проведення опису; прізвища, імена, по батькові і адреси осіб, які беруть участь в описі; прізвище, ім'я, по батькові особи, майна якої описується; місце знаходження майна, що описується; чи було опечатане приміщення до прибуття нотаріуса і ким; чи не була порушена пломба або печатка; докладна характеристика (назва, розмір, номер, рік випуску, колір, сорт та ін.) і оцінка кожного з перерахованих у ньому предметів та процент їх зносу. Оцінка описаних предметів (з урахуванням їх зносу) провадиться нотаріусом та особами, які брали участь в описі майна, а житлових будинків - виходячи з відновної чи страхової (у місцевостях, де інвентаризація не проведена) оцінки. У разі незгоди з оцінкою заінтересовані особи вправі запросити спеціаліста - експерта або оцінювача. До акта опису включається все майно, яке є в будинку (квартирі) особи, визнаної безвісно відсутньою. Заяви сусідів та інших осіб про належність їм окремих речей заносяться до акта опису, а заінтересованим особам роз'яснюється порядок звернення до суду з позовом про виключення цього майна з акта опису [2].

Цивільне законодавство повинно містити спеціальні положення про відповідальність органу опіки та піклувальника за вибір довірчого керуючого майном і за не прийняття або несвоєчасне вживання заходів по призначенню управляючого, що спричинило втрату майна особи або інші збитки. Окрім владних повноважень, якими вони наділені, мають також право укладати договір управління переданим під опіку майном (навіть за наявності призначеного опікуна), оскільки орган опіки та піклування при наданні попереднього дозволу на вчинення тих чи інших правочинів опікуном, стає стороною договору. Таким чином, в даній ситуації орган опіки та піклування діє не як самостійний суб'єкт права, а як орган, який виступає від імені відповідного публічного суб'єкта і виконує тим самим покладені на нього законом функції щодо захисту майнових прав підопічних, безвісно відсутніх осіб, які відносяться до внутрішніх функцій держави. Отже, керуючись ст. 72 ЦК, орган опіки та піклування зобов'язаний підшукати управляючого і укласти з ним договір довірчого управління майном підопічного [3, с. 9].

У Законі України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», законодавцю доцільно було б в цьому контексті обмежитися лише положенням про те, що опіка над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин, здійснюється та припиняється у порядку передбаченому ЦК. Натомість, розглядуваний закон вдається до визначення обсягу цивільної дієздатності опікуна майна особи, зниклої безвісти за особливих обставин. Так, зазначається, що «опікун над майном особи, зниклої безвісти за

особливих обставин, здійснює управління цим майном, а також забезпечує виконання зобов'язань такої особи за рахунок цього майна» (абз. 2 ч. 2 ст. 8 цього Закону). Буквально з'ясовуючи зміст законодавчого положення можна зробити припущення, що опікун здійснює управління майном у власних інтересах. Тоді, як, ч. 3 ст. 44 ЦК передбачено правомочність опікуна на управління майном, зокрема, в інтересах особи, зниклої безвісти за особливих обставин. Межі здійснення цивільних прав під час зміни майнових прав у випадках визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою визначають правомірну поведінку особи – правонаступника, оскільки її дії в межах цивільних прав підлягають правовому захисті, на відміну від дій, учинених поза межами права. Таким чином, опікун має управляти майном не від імені, а в інтересах особи, зниклої безвісти. Думается, що з метою уникнення неоднозначності тлумачення, слід виключити абз. 2 ч. 2 ст. 8 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [4, с. 94].

Отже, в умовах воєнного стану захист прав власності набуває особливої важливості, необхідно забезпечити ефективні механізми захисту майнових прав громадян, які вимушено залишили своє майно або не можуть ним розпоряджатися через військові дії. Існуюче законодавство потребує адаптації до умов воєнного стану, щоб забезпечити належний захист майнових прав і встановити чіткі процедури для опіки та піклування над майном. Важливо визначити роль та відповідальність місцевих органів влади та громадських організацій у забезпеченні опіки над майном, особливо в зонах безпосереднього впливу воєнних дій. Аналіз та адаптація міжнародного досвіду можуть допомогти Україні розробити ефективні стратегії захисту майнових прав у воєнний час, враховуючи специфіку конфлікту та національного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Храмова С. Щодо питання про визнання особи безвісно відсутньою в період воєнного стану. 2022. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f8c6c074-efb4-463d-a025-1ef76d8ac9a0/content> (дата звернення: 18.02.2024).
2. Кабаняча В.В. Встановлення опіки над майном фізичної особи, визнаної судом безвісно відсутньою. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33715 (дата звернення: 18.02.2024).
3. Адаховська Н.С. Правове становище органів опіки та піклування у правовідносинах опіки над майном. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12ansonm.pdf> (дата звернення: 18.02.2024).

4. Парасюк В.М. Встановлення опіки над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин: теоретичні та практичні аспекти. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 7. С. 91–95. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/18.pdf> (дата звернення: 18.02.2024).

Клочко Ганна Андріївна,
здобувачка ступеня вищої освіти
бакалавр
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
Доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
Кандидат юридичних наук, доцент

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ, ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах, коли відбувається процес реформування суспільних відносин, зокрема у сфері судочинства, правоохоронних органів тощо, проблеми правового виховання та правової культури, їх вдосконалення та розвитку набувають характеру нагальних проблем і вимагають прийняття рішучих заходів їх розв'язання, від успішної реалізації яких багато в чому залежить успіх формування прогресивної правової держави в Україні. Загалом же, слід відзначити, що проблемі формування правової культури в Україні останніми роками приділяється значна увага. Зважаючи на це, на теперішній час у правовій доктрині закладені основи щодо розуміння правової культури, однак надзвичайно важливим є науковий пошук шляхів підвищення рівня правосвідомості громадян в Україні. Одним із ключових факторів, які прямо впливають на загальний рівень правової культури в державі є правове виховання. Українське суспільство зустрічається з низкою ключових проблем, пов'язаних із формуванням правової культури та правового виховання громадян [1, с. 100].

Серед цих проблем слід виокремити:

– правовий нігілізм – це явище виявляється у відмові визнавати важливість права та недбалому ставленні до законів. Іноді громадяни можуть несвідомо порушувати правила, не розуміючи їх значення;